

## บทที่ 4

### วัฒนธรรมกับการจัดองค์การทางสังคม

วัฒนธรรมเป็นรูปแบบประการที่สองในการจัดองค์การทางสังคม เช่นเดียวกับโครงสร้างทางสังคม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันและกัน ซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา วัฒนธรรมมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดพฤติกรรมหรือความประพฤติของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำรงและดำเนินชีวิตของคนในสังคม เป็นผลทำให้เกิดความต่อเนื่องและสามารถคาดหมายได้ถึงพฤติกรรมของสมาชิกภายในสังคม

#### ความหมายของวัฒนธรรม

ในทางสังคมศาสตร์ วัฒนธรรมหมายถึงการมีโลกทัศน์ร่วมกัน เมื่อสมาชิกมาปฏิสัมพันธ์ นั่นคือสมาชิกจะมีความเห็นสอดคล้องกัน ความเป็นจริงร่วมกันความคิดเห็นร่วมกัน สังคมไทยเป็นสังคมประกอบด้วยประชากรที่มีวัฒนธรรมร่วมกัน และภายในสังคมไทยก็อาจมีวัฒนธรรมย่อยหรืออนุวัฒนธรรม (subculture) คือเป็นวัฒนธรรมที่อยู่ในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ในขณะที่โครงสร้างเน้นความแตกต่าง (สมาชิกมีความสัมพันธ์กันตามตำแหน่งที่แตกต่างกัน) วัฒนธรรมเน้นความคล้ายคลึงกัน

วัฒนธรรมคือการที่บุคคลมีความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นความจริง (truth) ความถูกต้อง และความสำคัญ ความคิดดังกล่าวจะชี้นำสมาชิกและตัดสินใจเลือกของสมาชิกส่วนใหญ่ การปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกจึงต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งกำหนดโลกทัศน์และกำหนดทิศทางการกระทำต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์ (concept of world view) แนวคิดนี้เป็นอิทธิพลของค่านิยม ทัศนคติ และฐานคติต่าง ๆ (assumption) เกี่ยวกับชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมโดยกำเนิดของแต่ละคน เมื่อคนเราเติบโตขึ้นมา ก็ได้เรียนรู้ธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของสังคมที่เราเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งย่อมรวมทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนา และลัทธิความเชื่อของสังคม การประพฤติปฏิบัติตน มารยาท ระบบศีลธรรม และสิ่งที่ถือว่าเป็นความดี ความถูกต้องหรือความไม่ถูกต้อง เป็นต้น ทุกคนย่อมทราบดีว่าระบบความรู้ในเรื่องดังกล่าวย่อมแตก

ต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ผลรวมของค่านิยม ทศนคติ และฐานคติเกี่ยวกับชีวิตเหล่านี้ เมื่อมาแสดงออกเป็นภาพตัวแทนของวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมแล้ว เรียกว่า "โลกทัศน์" ซึ่งหมายถึงทัศนะเกี่ยวกับชีวิตและโลกของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งเป็นส่วนรวม

ความแตกต่างประการหนึ่งระหว่างแนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์ และแนวคิดแบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ก็คือว่า โลกทัศน์มิได้แสดงให้เห็นลักษณะทุกประการของบุคลิกภาพ หากแต่เป็นการแสดงเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับค่านิยม ทศนคติ และฐานคติต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตเท่านั้น แต่ก็นับว่ามากพอแล้วที่จะทำให้เรามองเห็นภาพของพฤติกรรมส่วนรวมของมนุษย์ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

**ลักษณะของวัฒนธรรม** ลักษณะที่สำคัญบางประการของวัฒนธรรม ได้แก่

1. วัฒนธรรมเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (pattern of learned behavior) หมายความว่าวัฒนธรรมมิได้เกิดขึ้นมาเองโดยธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่โดยสัญชาตญาณ หรือโดยพันธุกรรม วัฒนธรรมเป็นผลรวมทางด้านความคิดของมนุษย์ในแต่ละสังคม ความคิดนี้อาจจะเริ่มที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งก่อนก็ได้ แต่ต่อมาคนในสังคมได้ยอมรับเอาความคิดนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติเอามาใช้เป็นกฎเกณฑ์กำหนดพฤติกรรมทางสังคมของตนและของเพื่อนมนุษย์อื่น ๆ ในสังคมเดียวกัน ตามปกติแล้วมนุษย์ย่อมจะเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมตนจากครอบครัว คือจากการอบรมสั่งสอนของบิดามารดา และญาติพี่น้องเป็นเบื้องต้น ด้วยเหตุนี้ หน้าที่ประการหนึ่งของครอบครัวมนุษย์ ได้แก่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นเยาว์ ซึ่งเกิดมาในครอบครัว ถ้าครอบครัวบกพร่องในหน้าที่นี้ เด็กก็จะเติบโตเข้ามาสู่สังคมด้วยความบกพร่องในความรู้ทางวัฒนธรรมที่จำเป็น อาจกลายเป็นเด็กที่สร้างปัญหาให้แก่สังคมต่อไป ในทางตรงกันข้าม หากครอบครัวทำหน้าที่ได้ดี เราก็มั่นใจว่าจะได้สมาชิกที่ดีของสังคมเพิ่มขึ้น

นอกจากครอบครัวแล้ว มนุษย์ยังอาจเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมตนได้จากเพื่อนเล่น เพื่อนบ้านและจากสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่นโรงเรียน วัด และสถานที่ซึ่งตนประกอบอาชีพ

2. **วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม (social heritage)** ทั้งนี้โดยมุ่งที่จะเน้นให้เห็นว่า วัฒนธรรมมิใช่สมบัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่ว่าเป็นสมบัติส่วนรวม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบุคคลรุ่นก่อนโดยวิธีการเรียนรู้ดังกล่าวแล้ว โดยที่มนุษย์เรียนรู้วัฒนธรรมจากบรรพบุรุษและบุคคลรุ่นก่อน ซึ่งเป็นผู้รักษาวัฒนธรรมเอาไว้ อันเป็นเหตุให้วัฒนธรรมได้มีการถ่ายทอดผ่านมือไปสู่บุคคลรุ่นใหม่เรื่อยมาไม่ขาดสาย ซึ่งอาจจะแสดงออกมาในรูปของคำพูด การเขียน การสลักหรือจารึกไว้ในที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในเวลานั้น ๆ เราจึงสามารถกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคม คือเป็นมรดกทางความคิด ความรู้และวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งศีลธรรมจรรยาที่คนในสังคม ได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับการดำรงชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ไม่มีวัฒนธรรมใดที่มีอายุน้อยกว่าหนึ่งชั่วอายุคน เพราะพฤติกรรมทางสังคมที่เพิ่งจะมีการเริ่มยอมรับปฏิบัติเพียงบางส่วน หรือเพิ่งจะมีการริเริ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ ย่อมยังไม่ถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ทั้งนี้จนกว่าจะมีการยอมรับปฏิบัติกันทั่วไปภายในสังคม และกว่าจะถึงระดับนั้นก็ย่อมจะกินเวลาอย่างน้อย ก็เกินกว่าหนึ่งชั่วอายุคนไปแล้ว

### 3. **วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้**

โดยที่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมา วัฒนธรรมจึงอาจเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมแก่สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย วัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว เชื่องช้า หรือเปลี่ยนแปลงไปในอัตราพอปานกลางก็ได้ ทั้งนี้สุดแล้วแต่ลักษณะดั้งเดิมของวัฒนธรรมนั้นประกอบกับสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของสังคมว่าอยู่โดดเดี่ยวห่างไกลจากสังคมอื่นเพียงไร ปัจจุบันนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาสวนมากมักจะยอมรับกันว่า การติดต่อสื่อสารทางวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ ในระดับที่ใกล้ชิด และในอัตราความถี่มาก ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมรวดเร็วขึ้นในทางตรงกันข้าม สังคมที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยว ไม่ค่อยมีการติดต่อกับสังคมอื่น หรือสังคมที่ปิดกั้นการติดต่อทางวัฒนธรรมกับสังคมอื่น (แม้ว่าจะมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ไม่โดดเดี่ยวก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมก็จะเป็นไปอย่างเชื่องช้า)

ข้อที่น่าสังเกตในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมประการหนึ่งก็คือว่า วัฒนธรรมไม่จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีหรือก้าวหน้า (progress) ขึ้น

เสมอไป วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนไปสู่สภาพแห่งความไร้ประสิทธิภาพและอาจนำไปสู่ภาวะสิ้นสุดของวัฒนธรรมนั้นก็ได้

### ประเภทของวัฒนธรรม

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าวัฒนธรรมแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) กับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Nonmaterial Culture)

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ซึ่งมนุษย์ได้คิดสร้างขึ้น เป็นต้นว่า สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน อาคารบ้านเรือน รถยนต์ ฯลฯ

การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมอวัตถุ นักวิชาการบางท่าน (Charon, 1987 : 129 – 135) แบ่งออกเป็น

1. แนวคิดเกี่ยวกับความถูกต้องหรือความเป็นจริง
2. ค่านิยมและเป้าหมาย
3. บรรทัดฐาน

#### 1. แนวความคิดเกี่ยวกับความถูกต้องหรือความเป็นจริง

คนทุกคนย่อมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความจริงภายในโลกแตกต่างกันไป องค์การทางสังคมจึงกำหนดโลกทัศน์เฉพาะให้สมาชิกยึดถือและสั่งสอนแก่สมาชิกแต่ละสังคมก็ได้กำหนดวัฒนธรรมซึ่งมีองค์ประกอบของความถูกต้อง เมื่อสมาชิกมาปฏิสัมพันธ์กัน ก็จะยึดถือความถูกต้องร่วมกัน เช่น ประเทศกำลังพัฒนาเห็นว่าความขัดแย้งภายในโลกเกิดจากการกระทำของประเทศรัสเซีย และประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวได้ว่าคนเกือบทุกคนมักจะคิดว่าความคิดเห็นของเราเกี่ยวกับโลก เป็นความถูกต้องหรือความจริง

## 2. ค่านิยมและเป้าหมาย

ค่านิยมหมายถึง พลังจูงใจที่จะทำให้คนหรือกลุ่มสังคมตัดสินใจหรือประเมินว่าสิ่งใดบ้างที่ตนประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ ดีหรือเลว คุณค่านิยมนี้เป็นนามธรรมที่อยู่เหนือกฎข้อบังคับทางสังคม เปรียบเสมือนเป็นมาตรฐานที่เป็นเครื่องวัดหรือชี้ถึงพฤติกรรมทางสังคมว่ามีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่พึงประสงค์และควรแก่การยกย่องชมเชย มาตรฐานนี้เป็นที่ยอมรับของบรรดาสมาชิกของสังคม เช่น ผู้ที่มีค่านิยมในวิทยาศาสตร์ จะไม่ชอบพฤติกรรมที่เชื่อกฎตีปีศาจหรือในสังคมไทยเราถือว่าค่านิยมของผู้ชาย คือจะต้องเป็นคนกล้าหาญ ใจเย็น ไม่เล็ดร้อน ในทางสังคมวิทยาใช้คำว่า “คุณค่า” หรือ “ค่านิยม” หมายถึงสิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตน

อาจจะกล่าวได้อย่างสั้น ๆ ว่า ค่านิยม คือ มาตรฐานอันเป็นเงื่อนไขที่จะชี้ถึงสภาวะในอุดมคติอันเป็นที่ปรารถนาของสังคม สังคมก็เช่นเดียวกับคน ๆ หนึ่งจะมีความรู้สึกชอบสิ่งหนึ่งเกลียดสิ่งหนึ่งค่านิยมของสังคมก็คล้ายรสนิยมของบุคคลนั่นเอง ในสังคมหนึ่งย่อมจะต้องมีค่านิยม หลักการที่จะถือว่าค่านิยมเป็นหลักสำคัญของสังคมนั้นหรือไม่ มีข้อที่ควรพิจารณาดังนี้คือ

1. ค่านิยมนั้นเป็นที่ยอมรับโดยสมาชิกของสังคมนั้นกว้างขวางแค่ไหนเพียงใด ค่านิยมหลัก จะต้องยอมรับโดยทั่วไปแก่สมาชิกของสังคมนั้น
2. ค่านิยมนั้นได้เป็นคุณค่านิยมของสังคมนั้นมานานเพียงใด ค่านิยมหลักจะต้องเป็นค่านิยมที่สังคมนั้นยึดถือมาเป็นเวลานานพอสมควร
3. การยึดถือค่านิยมนั้นมีอย่างแน่นอนแน่นแฟ้นเข้มแข็งเพียงใด ค่านิยมจะเป็นหลักที่ยึดถือของสมาชิกในสังคมอย่างมั่นคงแนบแน่น และรักษาไว้ไม่ยอมให้เสื่อมคลายซึ่งอาจจะสังเกตเห็นได้จากการแสดงออกที่จะพยายามฟื้นฟู หรือรักษาไว้เมื่อเห็นคุณค่านิยมนั้นจะถูกทำลาย หรือในกรณีที่ต้องการมีการตัดสินใจอย่างสำคัญเกี่ยวกับค่านิยม หรือมีการแสดงปฏิกิริยาเมื่อคุณค่านิยมนั้นถูกกระทบกระเทือน หรือการเกิดปฏิกิริยาอย่างรุนแรงในทันทีทันใดเมื่อมีการกระทำใดคุกคามค่านิยมนั้น

4. เกียรติของบรรดาผู้ที่ยึดถือปฏิบัติค่านิยมนั้น เช่น ฐานะทางสังคมของ คนหรือขององค์การหรือของกลุ่มสังคมที่ยึดถือค่านิยมนั้น ถ้าหากเป็นที่ยอมรับในสังคมว่า บุคคลนั้น องค์การนั้นหรือกลุ่มสังคมนั้นมีเกียรติยศสูง ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ค่านิยมที่กลุ่มสังคมนั้นยอมรับนับถือจะมีลักษณะเป็นหลักสำคัญของสังคม เช่น ในสังคมไทยเราขณะนี้ค่านิยมในการศึกษาอย่างมาก และโดยส่วนใหญ่แล้วบรรดาผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง ๆ ก็เป็นผู้ที่มีเกียรติสูงในสังคม

ค่านิยมในระดับสังคมหนึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกันเสมอไป และอาจจะขัดแย้งกันได้ เช่น ในสังคมหนึ่งมีค่านิยมในเรื่องความเมตตารักใคร่เพื่อนมนุษย์ ความรักชาติ ซึ่งพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นอาจจะกีดกัน หรือเกลียดชังกัณฑ์แก่งชนชาติอื่นอยู่ในสังคมตัวเองก็ได้ ทั้ง ๆ ที่ชนชาติอื่นก็เป็นคนซึ่งควรได้รับความเมตตารักใคร่เช่นกัน

ในเมื่อเรามีค่านิยมเป็นหลักที่สังคมยอมรับแล้ว ก็ย่อมมีเป้าหมายมุ่งไปตามค่านิยมนั้น เช่น การมีค่านิยมในระบบราชการ สมาชิกย่อมมีเป้าหมายที่จะทำงานราชการเมื่อสำเร็จการศึกษา ฯลฯ

### 3. บรรทัดฐาน

ในการปฏิสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกสามารถปฏิบัติตนให้ถูกต้อง และสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นในกลุ่มได้อย่างถูกต้อง จำเป็นต้องมีมาตรฐานของพฤติกรรม มาตรฐานของพฤติกรรมเป็นที่ยึดถือปฏิบัติกันภายในกลุ่ม เรียกว่า บรรทัดฐาน (norms)

บรรทัดฐานทางสังคม หมายถึง กฎเกณฑ์หรือแบบแผนของพฤติกรรมที่คาดหวังให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติในสถานการณ์หนึ่ง บรรทัดฐานทางสังคมจึงเป็นเสมือนเครื่องชี้ทางแก่สมาชิก ทั้งในด้านความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออกในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

บรรทัดฐานทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เพราะเกิดจากการรับรู้ และปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในสังคม รวมทั้งมีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกใหม่ โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งหมายถึงกระบวนการอบรมสมาชิกของสถาบันทางสังคม ดังนั้นสถานภาพ

และบทบาททางสังคมจึงกำหนดขึ้นจากบรรทัดฐานทางสังคม อันเป็นกรอบข่ายในแนวความประพฤติของสมาชิกในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยละเอียด บนพื้นฐานแห่งการตกลงร่วมกันของคนในสังคมและสืบต่อแนวความประพฤตินี้ด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

นักสังคมวิทยาที่ศึกษาและวางรากฐานความเข้าใจเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคมคือ วิลเลียม เกรแฮม ซัมเนอร์ (William Graham Sumner) (ค.ศ. 1840-1910) แห่งวิทยาลัยเยล สหรัฐอเมริกาโดยเขียนหนังสือชื่อ Folkways ในปี พ.ศ. 2449 หนังสือดังกล่าวได้จำแนกบรรทัดฐานทางสังคมได้ดังนี้

### 1. วิถีประชา (Folkways)

วิถีประชาจึงเป็นแนวทางการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ ในชีวิตประจำวันทางสังคมของเรา และเรายึดถือแนวทางการกระทำดังกล่าวจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติด้วยความเคยชิน เช่น การยกมือไหว้ในสังคมไทย หรือการจับมือในสังคมตะวันตก เป็นวิถีประชาสำหรับใช้ในการทักทายหรือการแสดงความขอบคุณระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคมทั้งสอง วิถีประชาดังกล่าวเป็นแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้เกิดความราบรื่นในการปฏิสัมพันธ์และช่วยให้ปัจเจกบุคคลดำเนินชีวิตทางสังคมได้อย่างสอดคล้องต้องกัน ถ้าหากเกิดการฝ่าฝืนแนวทางปฏิบัติตามวิถีประชา ก็ไม่ได้มีการลงโทษแต่อย่างใด แต่อาจจะถูกเยาะเย้ยถากถางนินทาจากผู้อื่น

### 2. จารีต (mores)

จารีตเป็นแนวทางปฏิบัติที่เข้มงวดกว่าวิถีประชา เพราะมีผลต่อสวัสดิภาพหรือชีวิตทางสังคมของสมาชิกโดยส่วนรวม ดังนั้นการฝ่าฝืนจารีตดังกล่าวอาจทำให้เกิดการกระทบกระเทือนเป็นอย่างยิ่งต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม เมื่อเกิดกรณีการฝ่าฝืนดังกล่าว สังคมจึงมักมีกลไกการลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างรุนแรงยิ่งกว่าการลงโทษผู้ฝ่าฝืนวิถีประชาทั่วไป

ดังนั้น จารีตจึงเป็นตัวกำหนดแนวทางการกระทำที่สังคมโดยส่วนรวมคาดหวังว่า สมาชิกในสังคมต้องปฏิบัติตามเพื่อสวัสดิภาพของสมาชิกในสังคม ผู้ปฏิบัติตามจารีตจะ

ได้รับการพิจารณาว่า กระทำอย่างถูกต้องน่านับถือในหลายกรณี จารีตเป็นข้อกำหนดพื้นฐานในการออกกฎหมายอย่างเป็นทางการต่อไป เช่น กฎหมายอาญาลักษณะต่าง ๆ อย่างไรก็ตามข้อกำหนดเชิงบรรทัดฐานที่จะคงลักษณะ“จารีต”อยู่นั้น จะต้องเป็นข้อกำหนดที่ยังไม่ถูกนำไปบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

3. กฎหมาย (Laws) เป็นแบบแผนการปฏิบัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร กฎหมายมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสังคมที่ซับซ้อน เพราะวิถีประชากรหรือจารีตไม่อาจประกันความเป็นระเบียบของสังคมได้ดีพอ จึงต้องมีองค์การหรือบุคคลทำหน้าที่ออกกฎหมายเป็นตัวแทนบังคับใช้ เช่น สถานิติบัญญัติ กรมตำรวจ กรมการปกครอง ฯลฯ ทำให้ควบคุมสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กฎหมายมักมีรากฐานมาจากหลักศีลธรรม กฎหมายที่ดีต้องเหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริง ทันสมัย และสามารถคาดการณ์ข้างหน้าได้ การบังคับผู้ละเมิดและกำหนดบทลงโทษมีตั้งแต่ปรับ จำคุก เนรเทศ และประหารชีวิต

#### สถาบัน (Institutions)

เราสามารถเข้าใจอิทธิพลของวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของสถาบัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบทางสังคมที่เรียกว่าวัฒนธรรม

ในทางสังคมวิทยา สถาบันเป็นนามธรรม เพราะไม่อาจสัมผัสได้โดยตรงจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสังคม สถาบันเป็นระบบความสัมพันธ์ที่สมาชิกในสังคมยอมรับเป็นหลัก การร่วมกัน โดยระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดจากการเชื่อมโยง จารีต ประเพณีและกฎหมาย เพื่อสนองต่อความจำเป็นหรือเป็นหน้าที่อันกระทำให้สังคมนั้นดำรงอยู่ได้

คำว่า “สถาบัน” ตามความหมายของพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง



(1) แบบอย่างพฤติกรรมที่ดั่งขึ้นและปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นที่ยอมรับกันในสังคม เช่น ประเพณีต่าง ๆ ถือว่าลักษณะเป็นสถาบัน ในวิชาสังคมวิทยา จัดสถาบันต่าง ๆ เป็นประเภทใหญ่ ๆ เช่น สถาบันเกี่ยวกับเศรษฐกิจ (กรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนบุคคล การธนาคาร การผลิต ฯลฯ) สถาบันเกี่ยวกับครอบครัว (การแต่งงาน การหมั้น การรับมรดก การสืบตระกูล) สถาบันทำหน้าที่ควบคุมทางสังคมและตอบสนองความต้องการจำเป็นขั้นมูลฐานทางสังคม เช่น สถาบันสมรส ทำหน้าที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิง และยังเป็นการตอบสนองความต้องการทั้งของบุคคล (เช่น ความต้องการทางเพศ) และของสังคม (เช่น ความจำเป็น ต้องมีการอบรมสมาชิกใหม่ของสังคม)

(2) องค์การสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะมีคณะบุคคลทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและโดยปกติแล้วมีอาคารเป็นที่ตั้งที่ทำงาน องค์การเหล่านี้ดั่งขึ้นหรือได้รับมอบอำนาจให้ทำงานตามวัตถุประสงค์ที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม ตัวอย่างขององค์การที่เป็นสถาบัน เช่น วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย สถาบันที่เลี้ยงเด็กกำพร้า โรงพยาบาล และโรงงาน ฯลฯ

พฤติกรรมที่มีขึ้นเพื่อสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน และก่อให้เกิดความพอใจ เช่น สถาบันเศรษฐกิจ เกิดขึ้นเพราะความต้องการขั้นมูลฐานทางกายภาพอันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม จึงเกิดกิจกรรมทางการผลิต การแจกจ่ายและการบริโภคขึ้น สถาบันทางการศึกษาเมืองและการปกครอง เกิดขึ้นเพื่อความเป็นระเบียบในสังคม มีการบริหารการปกครองที่เป็นแบบแผน สถาบันครอบครัวจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการดูแล ป้องกันตลอดจนเลี้ยงดูเด็กที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ สถาบันการศึกษาตั้งขึ้น เพื่อกำหนดความรู้ ทักษะ ทศนคติที่สังคมยอมรับด้วย

สถาบันสังคม เป็นผลมาจากการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างมนุษย์ในสังคม ทั้งนี้โดยมิได้วางแผนโดยตรงมาก่อน แต่มนุษย์สามารถสร้างมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป สถาบันจึงเกิดจากการที่มนุษย์ร่วมกันกำหนดบรรทัดฐาน สถานภาพและบทบาทอย่างชัดเจนขึ้น ซึ่งทำให้การแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมเป็นรูปแบบที่มีระเบียบและสามารถคาดหมายได้ โดยมีพื้นฐานที่สำคัญคือ การยอมรับค่านิยมและวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในสังคม ซึ่งทำให้สมาชิกมีความรู้สึกยึดมั่นว่าแนวความประพฤติดังกล่าวเป็นสิ่งที่

มีคุณค่าและเป็นความถูกต้องของสังคม โดยบุคคลทั่วไปในสังคมจะมองเห็นว่า ผู้ที่ประพฤติขัดแย้งต่อระบบความสัมพันธ์นั้น ย่อมเป็นผู้ละเมิด สถาบันจึงเป็นระบบความสัมพันธ์ที่สมาชิกยอมรับในหลักการร่วมกันโดยมิได้เป็นความรู้สึกว่าเกิดจากการบังคับ หรือคิดว่าเป็นการวิตรอนเสรีภาพของตน ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่บุคคลได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดจากสมาชิกในกลุ่มสังคมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องกันมา

### การมีภาวะเป็นสถาบัน (Institutionalization)

สังคมประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ กลุ่มสังคมแต่ละกลุ่มย่อมมีวัตถุประสงค์ การที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ก็จะต้องมีขอบเขตความรับผิดชอบ และกฎข้อบังคับที่สมาชิกของกลุ่มจะต้องปฏิบัติ ตลอดจนการแจกแจงข้อผูกพันที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่เป็นไปตามฐานะตำแหน่งทางสังคมของสมาชิกแต่ละคน ตามธรรมดาหน้าที่และข้อผูกพันของสมาชิกในอันที่จะประพฤติปฏิบัติย่อมจะมีรายละเอียดอยู่แล้วอย่างชัดเจน และไม่ใช่เรื่องปลีกย่อย แต่จะเป็นการกำหนดขอบเขตของพฤติกรรมสำหรับสมาชิกของสังคมนั้นอย่างกว้าง ๆ เช่น การเป็น “แม่” นั้น บทบาทที่ควรจะมีต่อลูกก็คือ การเลี้ยงดูให้ความรัก ความอบอุ่น การละเลยไม่ประพฤติปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสังคมก็ดี หรือการประพฤติในลักษณะที่ขัดแย้งต่อข้อผูกพัน ซึ่งฐานะตำแหน่งนั้นควรกระทำ จะเป็นเหตุให้เกิดการลงโทษ เพื่อให้สมาชิกผู้ดำรงตำแหน่งในสังคมนั้นกลับมาปฏิบัติตาม หรือการลงโทษอาจเป็นในรูปของการที่สังคมนั้นไม่ยอมรับสมาชิกภาพของผู้นั้นก็ได้อีก

บรรทัดฐานข้อบังคับหรือบรรทัดฐานทางสังคม (social norm) ที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมจะต้องปฏิบัติตามนั้น จะมีลักษณะที่เรียกว่า การมีภาวะเป็นสถาบัน (institutionalization) หรือกระบวนการที่สังคมพัฒนาระบบความสัมพันธ์จนกลายเป็นบรรทัดฐานที่มั่นคง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินชีวิตร่วมกันของสมาชิกจนสามารถสร้างเป้าหมายและค่านิยมแห่งระบบความสัมพันธ์ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์ และการมีภาวะดังกล่าวต้องมีเงื่อนไขอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้คือ

1. มีสมาชิกของสังคมกลุ่มใหญ่และเป็นส่วนสำคัญของสังคมนั้น ยอมรับกฎข้อบังคับหรือบรรทัดฐานทางสังคม กฎข้อบังคับทางสังคมนี้นี้เรามักจะเรียกกันในรูปต่าง ๆ แล้วแต่ความสำคัญมากน้อย เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกฎของกลุ่มสังคม หรือกฎหมาย

2. มีการถือปฏิบัติอย่างจริงจังและมีการให้คุณให้โทษ ในกลุ่มของผู้ยอมรับกฎข้อบังคับทางสังคม

3. กฎข้อบังคับทางสังคมนั้นมีการลงโทษหรือบังคับ การละเว้นหรือการมีพฤติกรรมขัดแย้ง โดยการปูนบำเหน็จแก่ผู้ประพฤติตาม (positive sanction) หรือลงโทษผู้ไม่กระทำผิดหรือฝ่าฝืน (negative sanction) ซึ่งจากลักษณะข้อนี้เองที่จะเป็นพื้นฐานให้สมาชิกของสังคมคาดการณ์ หรือคาดหวังพฤติกรรมของบุคคลที่ตนจะมีความสัมพันธ์ทางสังคมด้วย (ชิตยา, 2527 : 51)

### รูปแบบวัฒนธรรมของสมาชิกในสังคม

ในสังคมทุก ๆ สังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมดั้งเดิมหรือสังคมเมืองในปัจจุบัน ต่างก็มีวัฒนธรรมของสังคมทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ อย่างไรก็ตามแม้ว่าสมาชิกจะยึดถือวัฒนธรรมเป็นแบบอย่าง ก็ยังมีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มที่แตกต่างออกไปในบางส่วน ดังนั้นอาจจำแนกรูปแบบวัฒนธรรมของสังคมได้ดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมหลัก (Dominant Culture) หมายถึง วัฒนธรรมอันประกอบไปด้วยหลักความคิด และการกระทำที่สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมนั้นรับรู้ร่วมกัน โดยถือเป็นเป้าหมายร่วมกันของสมาชิกทุกคนในสังคม วัฒนธรรมหลักจึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมหลักไม่จำเป็นต้องเกิดจากการค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น เช่น ในประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ซึ่งพลเมืองส่วนใหญ่เป็นชนผิวดำ แต่ต้องยอมรับวัฒนธรรมของชนผิวขาว ซึ่งเป็นชนหมู่น้อยของประเทศ แต่เป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจสูงสุดของสังคมนั้น ในกรณีที่คล้ายกันนี้ได้แก่บริเวณที่ราบปากแม่น้ำมิสซิสซิปปีของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีชนผิวขาวเพียง 25 % แต่เมืองต่าง ๆ บริเวณนี้ต้องยึดถือจากกลุ่มชนที่มีอำนาจมากที่สุดในสังคมนั้น (วัชร, 2530 : 102)

2. วัฒนธรรมย่อย (Subculture) ในสังคมปัจจุบันซึ่งประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกัน กลุ่มคนเหล่านี้อาจมีแนวความคิดที่แตกต่างกันไปจากสมาชิกผู้อื่นในสังคม

นั้น ที่เรียกว่า "วัฒนธรรมย่อย" วัฒนธรรมย่อย หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของกลุ่มสมาชิกในสังคมซึ่งแตกต่างไปจากสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม เช่น สำเนียง ภาษา ค่านิยม ศาสนา หรือวิถีการดำรงชีวิตอื่น ๆ วัฒนธรรมย่อยที่สำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ วัฒนธรรมของชนหมู่น้อย วัฒนธรรมในแต่ละชนชั้นของสังคม เป็นต้น อย่างไรก็ตามกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อยเหล่านี้ยังคงปฏิบัติตามวัฒนธรรมหลักของสังคม แต่ก็ยังคงมีค่านิยมและบรรทัดฐานเฉพาะกลุ่มของตนเอง โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในสังคม

3. วัฒนธรรมต่อต้าน (Counterculture หรือ Contraculture) เป็นวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มสมาชิกในสังคมที่มีลักษณะต่อต้านหรือขัดแย้งจากวัฒนธรรมหลัก อันก่อให้เกิดการเป็นปรปักษ์ต่อสังคมไทยส่วนรวม โดยสมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง เช่น กลุ่มผู้ติดยาเสพติด กลุ่มฮิปปี้ในสมัยก่อน เป็นต้น โดยก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความไม่สงบแก่สังคมซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ

### ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อปัจเจกบุคคลและการจัดระเบียบทางสังคม

**ประการแรก** วัฒนธรรมเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กระทำล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของครอบครัว การที่มนุษย์บูชา เทพเจ้าหลายองค์ เทพเจ้าองค์เดียว หรือไม่บูชาระไรเลย ก็เป็นเพราะความเชื่อบรรทัดฐาน และที่นิยมนั่นเอง สังคมเมืองให้ความสำคัญกับวัตถุ ก็สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม วัฒนธรรมจะกำหนดว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด รวมทั้งเป้าหมายในชีวิตว่าควรเป็นอย่างไร ฉะนั้น กิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่ม การพูด การอ่าน การเขียน การคิด การทำงาน การเล่นและการติดต่อสัมพันธ์กัน ก็มีสาเหตุมาจากวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมดังกล่าวนั่นเอง

**ประการที่สอง** วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งในการจัดระเบียบทางสังคมทุกประเภท (รูปแบบอื่นก็คือโครงสร้าง) หมายความว่า ปัจเจกชนที่มาปฏิสัมพันธ์กันสามารถเข้าใจซึ่งกันและกัน และมีความเห็นสอดคล้อง

คล้องกัน มีความคิดเกี่ยวกับความเป็นไปของโลกร่วมกัน รวมทั้งวิธีที่จะทำงานด้วยกันในโลกดังกล่าว บุคคลสามารถเรียนรู้ความคาดหวังซึ่งกันและกันเพราะการมีวัฒนธรรมร่วมกัน จะทำให้คุ้นเคยต่อการกระทำซึ่งกันและกันและแนวทางในการคิด เป็นผลให้สามารถร่วมมือกัน ในการแก้ปัญหาด้วยกันและทำงานให้ลุล่วงไปได้

### ทัศนะเกี่ยวกับวัฒนธรรม (view of culture)

นักสังคมวิทยา กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม โดยมีทัศนะที่แตกต่างกัน 2 แนว คือ

แนวทางหนึ่งเห็นว่าวัฒนธรรมคือการยึดถือความถูกต้อง ค่านิยม เป้าหมาย บรรทัดฐาน และสถาบันร่วมกัน และสิ่งเหล่านี้กลายเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบ วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานของการร่วมมือกัน สถาบันต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นมาจากการปฏิสัมพันธ์ และทำหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นและเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้

อย่างไรก็ตาม นักสังคมวิทยาบางท่าน เห็นว่าสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งวัฒนธรรม เป็นผลิตผลของบุคคลที่มีอำนาจ การมองในทัศนะนี้เรียกว่า ทัศนะในเชิงการขัดแย้ง สถาบันต่าง ๆ หมายถึง แบบแผนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ต้องการปกป้องตำแหน่งของผู้มีอำนาจในสังคม วัฒนธรรมเกิดจากโครงสร้างที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ เพื่อให้ได้สิ่งที่พึงปรารถนาเหนือผู้อื่น บทบาทของแม่บ้าน มาตรฐานในเรื่องคู่ครอง ซึ่งนำมาใช้ตัดสินพฤติกรรมทางเพศ ก็เป็นการสะท้อนถึงอำนาจของผู้ชายที่มีอยู่ในสังคม

ในทัศนะของการขัดแย้ง วัฒนธรรมจะติดแน่นอยู่ในโครงสร้าง จะสะท้อนและดำรงไว้ซึ่งความไม่เสมอภาคที่ยังคงมีอยู่ในสังคม วัฒนธรรมเองจะถูกมองว่าเป็นผลมาจากความขัดแย้ง และการดำรงอยู่ได้ก็เป็นการสะท้อนถึงผลประโยชน์ของผู้ที่มีชัยชนะในการขัดแย้ง

อย่างไรก็ตาม ทัศนะการมองของวัฒนธรรมทั้ง 2 แนว คือ วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานของการร่วมมือกัน และวัฒนธรรมเป็นความถูกต้องของผู้มีอำนาจ ก็เป็นแนวทางสำคัญในการทำความเข้าใจวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบประการที่สองของการจัดองค์การทางสังคม